

Eresszai észrevételek

Zágráb–Hajmáskér–Zágráb (via Zenta, Szabadka),
2005. október vége, november eleje

Nem szeretem a naplókat, a penzumokat, olvasni még csak-csak, bár ott is nehéz leküzdeni a műfaj iránti gyanakvást, még a gyanakvás iránti gyanakvást is, ha azt tetten lehet érni az írójában. Írni még hamisabb, ennél már csak a „levélféle” bosszantó természetessége, mesterkéltsége idegenebb. Persze ezeket a kizárólagos megállapításokat is rosszul viselem, legfeljebb magamnak nézem el, abban a reményben, hogy majd még kerül a helyére valami csak önmagát állító, ez itt mintegy annak a helye, ideiglenes. Parkolóhelyre vigyázó autó, sírhelyet őrző halott. Még csak vízzel keresztel, nem magáért áll jól, hanem azért, aki majd utána jön. Bosszantó, kikerülhetetlen csapda, mesterkéltség igazmondás, megmunkált őszinteség. Miért mégis a napló és ez a kimódolt kezdet? Jobb híján ez is, átmenetileg. Csak ezt a négy-öt napot hogy megírom, ezt az időt a helyek helyett, valamit abból, ami beléjük zsúfolódott. És hogy legyen hová begyömszölni mindazt, amit már jegyezgettem erről az eresz alatt, ahogy időről időre belegabalyodom szálaiba, őszi ökörnyál, belesüppedek a kocsonyás anyagába, és ahogy próbálok belőlük vállalhatóan kimagyarázni magam.

A kérdést szeretném elkerülni. A látszatot, mintha úgy tennék, hogy tényleg van ez az eresz. Vagy hogy méltó lennék bármi száműzetésre. Nem, ez még csak a csalódottság szerénysége sem. Nem az van, hogy sikerült valami, vagy hogy nem. Nem volt mihez képest minnek. Ez is egy mondat, íme. Csak valami nézelődésre alkalmas állapot kellene, báméskodni egy kicsit. Lehetőleg úgy, hogy minél kevésbé legyek zavaró. Kár, hogy néha ezért tenni kell valamit. Nem, ez is hamis, nem kár, többnyire az is jó, hogy az ember ezt-azt csinál, aztán nézegeti, ez igen, ez eddig nem volt,

most meg egy ideig foglalni fogja a helyet. És természetesen az is, aki itt beszél, csak valaki ideiglenes. Ügyeletes, egy, akit ír ez a szöveg.

Talán a Szentlélek, az lehetne a kiindulópont, a kórházi kilátó, a zágrábi Sveti Duh harmadik emelete. E néhány nap helyei közül minden bizonnyal ez a legmagasabb. Kár, hogy semmi értelme, teljesen véletlen kerültem fel ide. Várakozom az ablaktalan, kilátás nélküli, kár a szójátékért, váróteremben, és eszembe jutnak kórházi élményeim. Amikor látogattam, és amikor én voltam bent fekvő beteg. Még talán ez utóbbi alkalmakkor találtam meg ott leginkább a helyemet, vagyis hát volt saját, kijelölt helyem. És ma is el-elnézem az ott dolgozókat, ahogy teljesen biztonsággal lifteznek le-föl, futkosnak a folyosókon ide-oda. Minden kórház ahhoz a gyerekkori zentai kórházhoz képest valamilyen. Ott láttam először lépcsőt és emeletet. És feketét, fekete embert, valódi négert a lépcsőn, egy szerezsen jött szembe velem. Néha tudok örülni annak, hogy legalább a bőröm ilyen, amilyen, kint az utcán teljesen elmegyek. Kár, hogy folyton útbaigazítást kérnek tőlem.

Kimegyek Sinkó sírjához a Mirogojra. Ez valami történet eleme lehetne itt, hely, ahol körbezárul, vagy épp újabb fordulatot vehet. De senkit nem találtam ott. Semmi fordulat, a sír ott volt, csak Sinkó nem volt sehol, meg én se nagyon értettem, hogy mit is keresek. Mint aki hallott harangozni valamiről, és most keresi a harangszó helyét. Sinkó és Krleža. Két jól hangzó harang.

Holnap utazom haza. Ezt mindegyik nap elmondhatom. Zágrábból Hajmáskérre, onnan Zentára, Zentáról Szabadkára, onnan Hajmáskérre, majd Hajmáskérről vissza ide. Öt nap egymásba csúszkáló ideje. Egyidejű mozgás, mintha mennék valahova. Tavalý ilyentájt a zEtna fesztiváljára utaztunk haza. Zágrábból, Szlavónián, Baranyán keresztül, Bosnyák tanár úr Laskójába is betévedtünk, néma, sötét az éjszaka, teljesen üres vagyok, mit keresek, mit hiányolok, visszatolatok Sztárai templomához, belefogok, hogy itt a templomdombon hegedült a prédikátor, de nem áll össze, hogy mit is akarok vele. A Dunánál unott határőr vigyázza a magára hagyott hidat, régmúltak szakadékja, bezdan, ponor, nepovrat. Irreverzibilis. Zentán a pestiek: Balázs Attila, Slobodan Ilić meg néhány otthoni ismerős, barát: Beszédes, Lovas. És fiatalokkal ismerkedem meg, hallom, ahogy puffan a padlón a nevem, rosszul égetett cserép. Minden sírkő egy regény, döntöm Özsvár Péter kerámiáira Jókait. Egy emberöltővel fiatalabb nemzedék abban a korban, ahol az én történetem abbamaradt. Elmúlik anélkül, hogy befejeződne, eltart *magától*, elhagyja magát, megy elfele, mikor még oda se ért.

Kicsit nehézkes kijutni Zágrábból a péntek délutáni csúcsban, régebben mintha még lehetett volna ilyesmiről mesélni, vagy akkor is csak hit-tük, még nem szégyelltük az agresszív optimizmust, hogy mi is képesek vagyunk valamire, lejutni a tengerhez, idő alatt fölérni Pestre, kedvelt irodalmi téma, ki hány óra alatt teszi meg Berlinig az utat, duruzsol a motor, falkuk a kilométereket. Szétírni is ciki. Az a borzasztó, hogy közben gondolkozol. Az agyad, valamit csinál az agyad, zizeg-rezeg valami áram a kocsonyában, ahogy meredsz magad elé, eszedbe jut valami, csinálod, amit épp kell, transzportárod magad, közben összevissza lötyög az agyvizedben, hogy ki vagy. Megállsz enni, inni, pisálni, mindig van valami, az is te vagy, bemész, mondasz valami vicceset annak az embernek *az overallban*, kommunikálsz vele. Időnként útvonalat változtatsz, hogy végre valami más legyen. Elkerülő út, vagy átmész Keszthelyen. Oldalpillantás a Festeticsek kapujára. Megállsz Füreden, a Szekér Ernő-forrásnál veszel vizet. Aztán elmész Fűzfőig, vagy Csopaknál föl Veszprém felé. Bármerről is érkezel, mindegyik utat sokadszor olvasod újra, minél többször mész el, annál többször érkezel vissza ide. Már magától értetődőek a helyek. *Annál kisebbek, minél közelebb kell menni, hogy látsszanak. Annál nagyobbak, minél messzebről látsszanak kicsinek.* Ez az esetlegesség az a hely, ezek a véletlenek, ez a jövet-menet.

Nem építettem rendes ereszaljt, udvari teraszunk van csak egy régi díófa alatt, de oda is elég ritkán ülök ki, valahogy nincs kedvem járkálni ide-oda. Kimenni a szobából egyetlen délutánért. Hol a szél kezd fújni, hol esik az eső, hol meg odasüt a nap. Ennek a zágrábi lakásnak csak erkélye van, magassági szinten erkély, ott meg mindig odajön a halott néni macskája, úgy jön oda, mint aki valamit akar. Oda se ülök ki, talán még ez a vonat leginkább olyan, hogy nézelődni lehet. Behúdom a függönyt, hogy ne süssön a képernyőre a nap. Nem vagyok igazi utazó, és helyben lakó sem, próbálok kerülni azt, ahogy elhibázni szokás, végül ereszalj sincs, vonat se megy, Zágráb is csak utcák, naponta járda, piac, bolt, valami más időknak, más jövőnek épült épületek, talán épp ez az, hogy más jövőre készültek ezek a helyek, Hajmáskér sincs, és a vajdasági helyszínek is, mintha csak olvastam volna őket valamelyik regényben, vagyis azok talán mégis valószínűbbek, azok legalább rendszeresen vannak írva az olvasónak, ezekbe meg nekem kellene beleírni a helyem. Furcsa, összevissza, belakhatatlan ez a szöveg. Bozotos, magára hagyott erdő, néhány évvel tarvágás után.

Holnap ilyenkor már úton leszel haza. Egyre nehezebbek, nem nehezek, inkább súlyosak ezek a hazamenetelek. Egyre több mindent viszel. Megint csak metafora. Az a baj, ha van baj egyáltalán, mért lenne baj, ez van, de hát nem jó ez, nem érzed jól magad, akkor meg mégiscsak baj, egyszerűen, ez is kerülendő lenne, ez a szó, minél többet szövegel az ember,

annál több szó lesz kerülendő, mi egyszerűen, az egyszerűen, hogy egyszerűen már a saját agyamra megyek. Valaki mindig belebeszél. Valamit tényleg le kellene tenni, szépen lassan lerakni a dolgokat, nem mindent cipelni mindenhova, bekötött műanyag zsákokban, hogy már azt sem tudom, melyikben mi van. De épp az, hogy nincs az a hely, ahová le lehetne rakodni. Levinni a kert végébe, néha ránézni, amíg csendesen szétrohad. Mire letennél valamit valahová, már másutt vagy, már más van a kezekben, már más beszél hozzád, valaki mást látsz a szemében, nézel rá, aprókat pislogsz, bólogatsz, összekapod a cuccot, és továbbállsz. Mire kibetűznéd végre, hogy hol vagy, addigra túlfutottál. Mire eszedbe jutna, addigra elfelejtetted. Mire leírnád, már ki is törölted.

Alighogy lefeküdtél, már fölébredsz. Nem is tudom miről, talán az ágyról, hogy milyen fekvés esik rajta, vagy a paplan súlyáról tudom, hogy hol vagyok, még mielőtt kinyitnám a szemem. Alig problematikus, szóra sem érdemes. Az ablakok közül ez a legjobb, ez a hajmáskéri ébredés, ahogy az ágyból az ablakon kinézek. A madarak röpte helyén van az ágyam. Az égtájakat is gondolkodás nélkül érzem, háttal északnyugatnak, délkeletre nézek.

Szél támad a kertben, megmozgatja a száraz avart, meghallod, egy pillanatra jelentőséget tulajdonítasz neki, de lefűleled magad, ennek is jelentőséget tulajdonítasz, rakosgatod, végül leírod ide.

Az udvarból szinte csak egyetlen nyomon lehet kiállni, enyhén emelkedik, és ahogy kiélnél, még egy bukkanó, mindig épp annyi gáz, itt kell alácsavarni, még egy kicsit mehet, aztán előremenet. Így épp kiférsz, félreállsz, hátha közben jön valaki, kiszállsz, a kutya is épp visszaér, mire besuknád a kaput.

Jézus, segélj, mondta mindig nagyanyám, ha hosszú útra indult. Kani-
zsára a piacra, vagy Zentára, vágott dohánnyal kipárnázva a ruhája alatt.
Elég kiengednem a keziféket, és legurulok a templomig. Arra gondolok,
ahogy keresztet vetett. Kemények és hidegek az ujjai, ahogy a homlokom-
hoz érinti őket.

Már nem maradt semmi, amit a hazaútról el tudnék mondani. Újra és
újra átfúrni magunkat ezen. Közben születnek, nőnek, egyre nagyobbak a
gyerekek. Ahogy nem értik, ahogy egyre jobban viselik, ahogy egyre job-
ban unják. Ahogy mindig este lesz, mire. Ahogy Adorjánánál az országút-
ról mindig jobbra mutatok. Ez itt a Csalogány. Mikor gyerek voltam, itt
még ment a vonat. Ha nem mondanám, már ők mondanák. Ahogy mindig
ősz, október vége, november eleje. Ugatnak a kutyák, bent világítanak, elő-
kerül a két öreg. Nem is öregek, ezek csak szavak, nem is tudom, mit látok,

elmúlt ez a húsz év úgy, hogy már csak néhanap. Lassan olyan idős leszek,
mint ők voltak akkor, amikor elindultam innen. Nélkülem lettek itt ezek
az öregemberek, és a testvéreim is nélkülem lettek ezek. Évente néhány
nap, és már mindig csak ugyanazok a szavak, mi újság, megvagyunk, hát
igen, egy lépéssel se tovább. Néhány mindig kéznél lévő mondat, és ez a
kényelmetlen valami, amivel nem akarsz és nem is tudsz mit kezdeni, ez
lett, ennyi maradt. Egy házban laktatok, ötfelé osztottátok a dinnyét.
Anyád, apád, a bátyád és a húgod. Te vagy az az és, ahogy felsorolod, és
minden nap között ott voltál, mindennap együtt, reggeli és ebéd és vacso-
ra, és este elkapcsoltátok a villanyt, és elaludtatok egy fedél alatt. Már alig
tudok fölidézni néhány részletet. Hogy mindennap éltünk például 1975-
ben. Apám negyvenkét éves. Nem is tudom, mi ez, miről van szó, arról,
ami ugyanaz, vagy arról, ami más. Például a kocsinknak ez lett az udvar-
ban a helye. Helyén most tele pótkocsi kukorica. Ezt kell behánygni holnap

reggel a góréba. Mikor, melyik időben, ez melyik időnek a helye? Minden mozdulat itt van a kezemben. Ha így felmarkolom a csöveket, és meglódtom, pontosan oda fognak esni, ahová húsz éve dobtam. Van olyan pillanat, amelyikben ugyanaz vagyok.

31-én átmentek anyáddal Adorjánra, hogy virágot vigyél a nagyszüleid sírjára. Állsz a kereszt előtt, rajta a neved. Szép, régi betűk, kiskapitálisok. Évek és nevek. Kaffka Margit omlós süteménye és zentai mentatea. Nem is ismerted a nagyapádat, akinek a nevét viseled. A temető is megváltozott, mióta itt jártál, vagyis láttad már ezt, de arra a régre emlékszel, más-hol van a bejárat is, mint amikor ministránsként idecsengettyűztetek, nincs már meg a temetőcsősz háza, valahogy minden teljesen e világian rendezett. Azt a régit már csak úgy tudnád felidézni, ha újraolvasnád azokat a regényeket, amelyeknek benned ez volt a helyszíne. Huckleberry Finn, Monte Christo grófja, Nagy Indiánkönyv. Bizony, egy ember sem kerülheti el e vermet. Bizony, mind ahhoz járók vagyunk. Copy, paste, Pais Dezső olvasata. Mire másolódná, ha újraolvasnád ezeket a könyveket? Régi holtak hamvába temetik az új halottakat.

Új, rendezett ravatalozó, nem megyek be megnézni, megvan-e még a régi Szent Mihály lova. A ravatalozó mellett a 44-es vérengzés áldozatainak emlékműve. Kőbe véssett nevek. Mintha valami filmbe csöppennék, az emlékmű előtt gyülekezet, a kegyeleti bizottság koszorúz, oldalt ott állnak a rokonaim, Tiszába lőtt dohánykertészek ivadécai. Néhányan azok közül, akiktől kisgyerekként tanultam, hogy mire mit lehet mondani, mikor szabad, mikor kell nevetni, kinek hogyan kell köszönni, hogy milyennek kell egy embernek lennie. Akikről azt hittem, hogy örökké ők lesznek a világ, néhányan még itt állnak, emlékművek az emlékmű előtt, többségük kissé távolabb húzódott, csendes egyetértésben pihennek a föld alatt. Egykori osztálytársaim közül is itt van néhány, frissen borotválkozott, ritkuló hajú, koravén gyerekek. Egy asszony üdítőt töltöget a versmondó diákoknak. Én is nyújtom a poharam. Miatta állítottak sarokba az iskolában, fejbe vágtam az udvari söprűvel. Azt híresztelte, hogy szerelmespár vagyunk. Meg sem lehetett ezt magyarázni, mereven néztem magam előtt a falat. Múljk el tőlem e pohár. Most egy néni az iskolában, nem kérdezem meg, emlékszik-e, hogyan is történt az harmincöt éve. Talán nem is történt semmi, vagy nem úgy történt, lehet, hogy én képzeltem az egészet. A visszapillantó tükörből még visszanezék. Jó helyen van ez a temető, távol a folyótól, a legmagasabb ponton. A falu másik végén anyámék háza már a Tiszába szakadt.

Mikor a levéltárban dolgoztam, kaptam egy kérelmet Amerikából. Kivándoroltak leszármazottja írta, hogy szeretne megtudni valamit az ősei falujáról. Something about. Mert haza szeretne jönni, taking a look. Nekem nem mondott semmit a település neve. Iharkút. Ez volt talán a legre-

ménytelenebb az első veszprémi éveimben, ahogy álltak sorban, jelentésten a levéltári dobozokon a településnevek. Pedig igyekeztem, olvastam, utaztam, de alig lett hozzájuk valami közöm. Mindig az öreg levéltári kezelő furcsa hangsorával szóltak a fejemben, ha a dobozról olvastam őket. Lesenceistvánd, Lesencetomaj, Lovászpatozna. Mind olyan nevek, amelyeket szeretni lehet. Köztük Adorjánháza is, de az is néma maradt, vagy Pula község, valami bizarr remény, hogy ahhoz esetleg valami sajátos módon nekem lehetne közöm. Iharkút nincs, mondta a kollégám. Bauxit volt alatta, és elbányászták a falut. Házakkal, templommal, toronnyal, temetővel. Aki még nem ment el, azt kitelepítették, utaltak ki nekik lakást. Ezt kellene megírni Amerikába. Még jó, hogy angolul. Legalább egy idegen nyelven vagy idegen.

A hely: hit. Bármelyik hely attól lesz helylé, hogy valaki kivételesen jónak találja. Elhiszi róla, hogy érdemes ott megállni. Ha többen így hiszik, város jön létre. Olyan lesz, amilyen a megtelepülők hite. Aki elmegy valahonnan, ezt a hitet elveszíti. Új hitet nyerni csak újhítüként tud - tekintetében a hitelenség buzgó rémületével. Kiül az eresz alá, és nézi az eget. Tudja, hogy egy száguldó golyón üldögél, pipázik, de a teste sem az övé, és a füst se, ami átjárja ezt a testet. Csak az emlék formáját keresi, egy lehetséges relációt, Stockholmba tartó, menetrenden kívüli postavonatot, amely mindennek nyomát elviszi a hatalmas könyvtárba, ahová a földméről lánya még időben érkezett.

Mint mikor áttűnik egymásba két szöveg. A falikárpiton a légyott. Arról beszél, hogy volt egy múlt, valakiben volt a jövőnek egy képe, amelynek épp ez lehetne a múltja, egy hely vagy idő tehát, ahová vágyódni lehet, ahol egy pad áll, fölé egy parti fűz hajol, a part mellett ott van a patak, a patakban apró fodrokkal folyik a víz, a vizet híd íveli át, a híd lábánál nádcsomó, és a nádcsomó mellett egy kisfiú vackolt meg az öröklétbe, horgászbotját belógatja a víz fölé, apró öltésekkel lóg be a zsinogje a vízbe, előtte pedig pajkos arccal tekint ki a vízből egy virgonc halacska, de a fiú a pad mellett álló szerelmespárra figyel, akik már elérték egymás kezét, de köztük még bőven maradt hely a pad folytatásának, és egy mögöttük álló bokor ágai-levelei is a két test közötti térben láthatók, és már soha nem lépnek egymáshoz közelebb, és a padra sem ülnek le, és más sem ülhet oda, oly közel állnak hozzá, nyilvánvalóan az övék az a pad örökre, és a fiúé a nevető hal, még ha a párra figyel is, és a hídé a patak, és a pataké a híd, a part a vízé, és a vízé a part, és a nap nevetve néz le rájuk a jobb felső sarokból, vidáman kanyargó sugárkoronával, félkörben kihímezve áll az idő szövege, öröknek tűnik az anyag, és nincsen árnyéka semminek.

Csak egy hétköznapi volt, elmúlt, mint a többi. Befizettem a bankszámlára az albérletet, aztán átvágtam a peremvárosi buszmegálló között. Előttem épp leszállt a buszról egy kisebb tömeg. Csak mikor köztük voltam már, akkor vettem észre, hogy mit is teszek. Közéjük vegyültem, mintha velük érkeztem volna én is ide. Mintha az hitelesítene. Mítől lesz valakinek magától értetődő a hite, hogy joga van létezni azon a helyen? Nem csak egy nevére kiállított úrlap a tartózkodási engedélye. Persze, ha igazán otthon kezdenéd érezni magad, akkor már más lenne a neved. Itt épp az idegenség vagy, ha közölni akarsz valamit, épp ennek a jeleit kell erősítened, különben meg sem értnek.

Eressza az egy antik város. Szigeten, mint Kandia, vagy város egy távoli helyen, Pontus, valaki oda hajózott, valakit száműztek oda. Mértékadó hely, talán egy fennsíkon, ahonnan az időt is látni lehet. Belátni a párás ablakon, épp leülünk a vasárnapi ebédhez, szól a rádió, mondják a híreket. Utána Faluműsor, csönd legyen, mit mond az öreg. Eresszai észrevételek. És nem könnyű találnom ide egy következő mondatot. Nem lenne igaz, ha azt írnám, hogy valamire várok, hogy megszólaljon az az elfúló, ködös, kesernyés hang, őszi avar, Szentelekyk, Adyk, Párizsok, és mondani kezdje fáradt modernizmus táplálta reflexióit. Mennyei távlat nélküli, de földi távlatról szóló prédikáció. Arról beszél, hogy beszélni kell. Kanalazzuk a tyúklevest.

A jó hely az egy jól megírt szöveg. Magába záruló Sinistra körzet, egy jól felépített híd a Drinán, József Egyiptomban és a testvérei. Jársz-kelsz te-reikben, ha nem szólsz, észre se vesznek, de válaszolnak, ha kérdezel. Ott van bennük a helyed.

